

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 1. novembra 1914.

Leto 44.

Med grobovi.

Kakor nepregledne straže
v redih križi se vrsté
in pod njimi tiho spanje
tisoči nešteti spe.

In pod križem mati moja
davno, dolgo že molči,
ne predrami bol je moja,
solza ne, ki prst rosi.

O, le spavaj! Vem, ti trudna,
Bog te k sebi je pozval.
Še za sina prosi, mati,
da bi srečno pot končal.

Gnjevoš.

Jesenska pesem.

Jesenske rože v gredi
mi včeraj razcvetele so,
na jug tja daljni ptičke
že včeraj odletele so.

In jutri morebiti
že debel sneg zapade,
in jutri morda dolgčas
se že v moj stan prikrade.

Božumil Gorenjko.

Pastirček Orenček.

Povest. — Spisal Josip Vandot.

8.

Ker je deževalo tako neprijetno in žalostno, ni šel pastirček Orenček ta dan past. Ostal je v koči pri stari planšarici Urši. Za mizo je sedel in se je dolgočasil. Gledal je, kako je sirila planšarica, in zdelo se mu je pusto, ker ne izpregovori Urša nobene besedice. Kajti planšarica Urša ni nikdar odprla ust, kadar je sirila. »Pri delu se mora človek modro držati,« je rada poudarjala. »Kajti delo ni igrača, da bi se smejal. Modro se drži, pa prosi Boga, da bo imelo delo pravi uspeh.«

Pastirček Orenček se je ozrl že parkrat skozi okno. A dež ni hotel ponehati. Vedno je še curljalo, in nad planinami so plavali belkasti oblaki. Hej, kaj še ne bo prenehalo? . . . Pastirček Orenček je zazdehal glasno. Podprl se je s komolcem ob črvivo mizo, pa je pričel premišljevati. Nekako pobit in žalosten je bil danes. Sinoči se je bil poslovil od Jerneja, in je jokal pastirček Orenček. Še bolj je jokal kot lansko jesen, ko je odhajal Jernej k vojakom. Prišel je Jernej sinoči v ruševje, pa je povedal, da se vrne jutri zvečer nazaj k vojakom. Ves teden je še omahoval; a zdaj je njegov sklep trden: Jutri zvečer nazaj k vojakom.

In zajokal je pastirček Orenček. A Jernej se je smehljaj. »Ne jokaj, Orenček!« je rekel. »Ne jokaj, ampak misli si, da je moralo priti tako . . . Davi sem slišal zadnjikrat pritkavati naše zvonove. Hudo mi je bilo pri srcu, a vendar sem prenesel vse. Naj se zgodi božja volja! — Ostani zdrav, Orenček, in pridno ubogaj očeta. Čez toliko in toliko let se pa vidiva, če bo božja volja, zdrava in vesela. Z Bogom, Orenček . . .«

To je še rekel Jernej in mu je stisnil roko. Potem se je pa obrnil in je odhitel po strmem žlebu navzdol. Ni se obrnil več.

»Jernej!« je zaklical Orenček za njim. A Jernej je že izginil ob mračnih skalah. »Jernej!« je ponovil pastirček še glasneje. A odgovarjal je samo jek od Prisankovih strmih sten. Iz oblakov, ki so se valili nad njegovo glavo, so pričele padati kaplje. Z vrhov temnih snežnikov se je spuščala črnikasta, umazana megla, in postalo je hipoma temno okrog njega. Že je vršala megla okroginokrog, ko se je vzdramil iz težkih misli. Spustil se je po skalah navzdol in je bežal skozi ruševje. Noč je že bila in dež je že lil curkoma, ko je prisopel Orenček do kočje.

Hude in težke sanje je imel Orenček to noč. Stokal je neprenehoma. Ob svitu je vstal, pa sedel za mizo. Žalostno je gledal na staro Uršo, ki je sirila. Dolgčas mu je bilo, in neka čudna, nepoznana boleost mu je stiskala dušo. Hudo mu je bilo in obenem tako mehko pri srcu, da bi se bil najrajše razjokal. A zmajal je z glavo in se je napotil na podstrešje. Izvlekel je iz lesene skrinje knjižico. Splezal je nazaj in se je vsedel spet za mizo. Odprl je knjižo in se je zagledal v naslov. Pisano je bilo

na prvi strani z velikimi črkami: »Zlate bukve ali zgledi krščanskih otrok.« Ta knjiga je bila pastirčku Orenčku zelo mila. Niti za sto cekinov bi je ne bil prodal. Podaril mu jo je bil gospod župnik pred dvema letoma, ko je Orenček najbolje odgovarjal pri velikonočnem izpraševanju. Pa je res tudi znal! Saj je hodil vso zimo ob nedeljah popoldne k dobremu gospodu, in pri njem se je naučil za silo brati. Bistro glavico je imel Orenček; zato pa je tudi odgovarjal tako dobro pri izpraševanju. Razveselil se je gospod župnik, pa mu je podaril tisto knjižico. In Orenček jo je varoval kakor najdražji zaklad in se ni mogel ločiti od nje. Kadarkoli je imel čas, jo je odprl, pa jo je spet bral, dasi je znal že vse zgodbe na pamet.

In tudi danes je odprl knjižico in je pričel brati. Brati je začel zgodbo, ki se je zvala »Boštjan ali zvesto prijateljstvo.« Ravno ta zgodba je bila Orenčku najbolj všeč. Boštjan je bil dober mladenič, ki je imel prijatelja Benedikta. A Benedikt je bil hudoben, dasi ga je svaril Boštjan dannadan. Nekoč se je sprl Benedikt s grofičem Voldemarjem. Razljučeni Benedikt je pograbil meč, pa je zabodel grofiča. Nato je pa zbežal v gore in se je skrivil sam. A biriči in rabeljni so izvedeli za njegovo skrivališče. Boštjan je pa poiskal Benedikta, in ga je pregovoril, da je oblekel njegovo obleko in zbežal domov. Tedaj so pa prišli rabeljni po Boštjana, misleč, da je hudobni Benedikt. Na mestu so mu hoteli odsekati glavo. Boštjan je pa molil: »Zahvaljen, dobri Bog, da mi pustiš za prijatelja umreti, ker s tem je rešen večnega pogubljenja. Usmili se ga, pa ga privedi na pravo pot.« — Tedaj zamahne rabelj z mečem, toda ni meril dobro. Obila kri se izlije iz globoke rane. A Boštjan se še vedno smehlja in gleda v nebo. Zdi se mu, da plava tam meglica, bela kot ovčica. Na meglici pa sedi zlat mladenič, ki mu z roko daje znamenje . . .

Orenček, ki je bral počasi, na glas in vsak zlog poudarjaje, je prenehal. Debele solze so mu spet podrsele po obrazu. Tako zelo se mu je smilil ubogi Boštjan. No, pa je bral dalje s tresočim glašom, ki je pa bil že podoben glasnemu joku: »Boštjan utihne. Rdeča kri mu teče vedno bolj iz rane. Po vsem životu se trese, in smrtni pot mu stopa na čelo. A vkljub bolečinam gleda še vedno v nebo — v tisto belo, belo meglico . . .«

Zdaj pa spet ni mogel Orenček več. Z roko je šinil preko oči, ki so mu bile zalite s solzami. Planšarica Urša se je ozrla vanj in se je začudila njegovim solzam. Hitro je stopila k njemu. A Orenčka je bilo sram. Da bi ne videla planšarica njegovih solz, se je obrnil proti oknu. Slučajno je pogledal po planini. In tedaj je ostrmel. Široko je odprl oči, pa je strmел vun in ni mogel verjeti sam sebi. Videl je, kako hiti ženska preko planine proti koči. Gledal jo je Orenček in jo je spoznal.

»Oh, teta!« je vzkriknil presunljivo. Skočil je izza mize in je zdirjal kakor nor iz koč. Ni se menil za vpitje planšarice Urše, ki je že spet mislila, da je pastirček resnično znorel. Hitreje nego srna je letel Orenček po planini in je kričal že oddaleč: »Oj, mati! . . . Kaj se je zgodilo?«

Kosmačevka je obstala. Ko ga je zagledala, je pričela mahati z rokami. Kakor blisk je privršel Orenček do nje. Ustavil se je, pa je gledal strahoma nanjo. Kosmačevka se je to jutro toliko izpremenila, da je skoro ni spoznal. Premočena je bila skozinskozi; obleka ji je še kar visela na životu. Ruto je bila izgubila med potoma, in skoro že beli lasje so ji viseli preko obraza. Gledal jo je Orenček, in v srcu ga je bolelo tako, da bi se bil spustil skoro v glasen jok.

»Mati, pa kaj vam je?«, je zaklical. »Kaj se je zgodilo?«

Težko, trudoma je sople Kosmačevka. »O, Orenček,« je izrekla hripave, brez sape. »Beži, Orenček! . . . Lepo te prosim, leti! . . . Po Jerneja gredo biriči . . . O, Orenček, leti . . .«

»Kaj pravite?« je zaklical pastirček prestrašen. »Saj ne vedo zanj!«

Krčevito so se dvigale stari ženi prsa. Noge so se ji šibile, in vsled silnega navora, ki ga je morala prestatiti to jutro, je mislila, da omahne zdajpazdaj in se zgrudi. »Beži, Orenček!« je še zašepetala, kajti govoriti že ni mogla več. »O, mogoče še ni prepozno . . . Leti, Orenček . . . Glej, Jernej . . .«

To samo je še slišal pastirček. Potem se je pa zaprašil preko planine in je bežal kakor veter proti ruševju. Obrnil se je tam za hip, pa je videl, kako se je zgrudila Kosmačevka. A to ga ni ustavilo. Videl je tudi, da hiti planšarica Urša ženici na pomoč.

Pastirček se je zagnal skozi ruševje, ki ga je praskalo po obrazu, po rokah in po bosih nogah. Trgalo mu je obleko, a ni se zmenil za to. »Jerneja ne ulové biriči!« — Samo ta misel mu je rojila po glavi, in strah ga je podil dalje, dalje. Sam ni vedel več, kod hodi. Samo to je še vedel, da hiti po najbližji poti k Jerneju. Do visokih skal je prihitel, a se jih ni ustrašil. Kar podrsal se je po njih in je stal hipoma spodaj pod širokimi Prisankovimi stenami. Kakor koza je skakal preko debelega kamenja. Kri mu je tekla po nogah in po rokah. Počez se mu je pretrgala srajca, in klobuk mu je odletel z glave. A ni se sklonil, da bi ga pobral. »Jerneja ne ulové biriči,« mu je šumelo po glavi, in obupno je letel naprej, sam ni vedel, koliko časa že hiti; zdela se mu je že cela večnost, in vedno bolj ga je navdajal strah, da ga biriči prehité.

Dospel je do zamrznjenega snežišča in je pogledal doli podse. In tedaj se je razveselil. Glej, tam doli se širi nepredorno ruševje, in vidi se skala, za katero je skrito Jernejevo bivališče. Hvala Bogu! Še nekaj trenutkov, in stal bo pri Jerneju in ga bo rešil. Hvala Bogu! — In pastirček se je oddahnil globoko, pa je gledal širomokrog po divji dolinici. Toda tedaj je vzkliknil polglasno in si je zasenčil z rokami oči, da bi videl bolje. Zagledal je doli nekje tri oborožene može, ki so se bližali na nasprotni strani ruševju. »To so biriči,« je zašepetal Orenček, in mraz ga je stresel. Spoznal je, da so biriči bliže Jernejevemu skrivališču nego on sam, da ga bodo dosegli prej, nego ga more posvariti. Prestrašil se je pastirček. Z rokami je zakrilil, in iz prsi se mu se izvil glas, podoben stoku smrtnoranjenega.

«Usmiljeni Bog, stoj mi na strani!» je zaprosil v svoji zbežani, preplašeni duši. Zapotil se je navzdol in je skakal preko ruševja. Do ruševja je došel in se je zaprašil kar v sredo med grmovje. Z rokami je zakril obraz in je tiščal z glavo naprej. Čutil je, kako ga skelé roke vedno bolj. Ostro in bodeče je bilo ruševje, pa ga je zbadalo globoko v meso in mu je rezalo kožo. A Orenček je stiskal zobe in je molil sam pri sebi: Bog, usmiljeni Bog! Stoj mi na strani in ne daj, da pridem prepozno . . .«

Zredčilo se je hipoma ruše, in Orenček je odprl oči. Zagledal je okrog sebe ogromne skale, ki so ležale razmetane kroginkrog. Dvignil se je tupatam pokvečen borovec, kakor bi žaloval, da mora rasti v ti divjini. Orenček je postal za hip, da spozna, kje da je. In tedaj je videl, da je ravno kraj Jernejevega bivališča. Divja radost ga navda, da bi najrajši na glas zavrnil. »Jernej je rešen,« mu je šinilo kakor jasen žarek skozi trpečo dušo. »Jernej je rešen . . .«

Zapodil se je mimo skal in je planil kar naenkrat do samotnega vrelca. Zagledal je lopo, in pred njo je sedel Jernej. Gledal je sanjavo na zelene senožeti v nasprotni gori. Zgenil se je, ko je začul nagle korable, in je skočil na noge. Začudeno je pogledal na Orenčka, ki je prihitel k njemu brez sape, krvav in raztrgan. »Moj Bog, kaj pa je!« je vprašal Jernej. In težka slutnja se ga je polastila.

Orenček je sodel naglo in težko. Dvignil je roko, pa je pokazal doli v ruševje. »Biriči, Jernej«, je zajecjal. »Tam doli . . . Beži, Jernej! Beži! Skrij se! Tja, tja — na ono stran . . .«

In Jernej se ni pomišljal. Kar obrnil se je, pa je izginil med skalami. Orenček pa je zdrknil kraj vrelca na tla. S prgiščem je zajel hladne vode in si je omočil roke in obraz. Oj, hvala Bogu! Posrečilo se mu je — Jernej je ubežal . . . Še deset, še pet hipov, pa pridejo biriči. A Jerneja ne najdejo, ne najdejo ga. Prazno najdejo bivališče, a tudi Orenčka ne najdejo. Ubežati mora, ker bodo biriči spoznali takoj, da jih je ovadil on. Pa se bodo zaprašili po ruševju, in nemara, nemara ulové Jerneja . . . Orenček se je domislil tega, pa je poskočil na noge. Gori do zadnjih skal je zbežal in se je ozrl nazaj. Res — tedaj je videl, kako so stopili biriči baš kar pred lopo in so zarobantili vsi hkrati, ker so našli bivališče prazno.

Pastirček se je zasmel polglasno. Toda takoj je omolknil, ko je videl, kako so se sklonili biriči k tlom, kakor da nečesa iščejo. »Sledov iščejo.« mu je šinilo v glavo, in prestrašil se je. »Videli bodo Jernejeve sledove in bodo šli za njimi. A Jernej še ni daleč, in ulové ga . . .«

Vročje je postalo pastirčku, in pomislil je, kako bi spravil biriče od sledov. In tedaj mu je šinila v glavo tako lepa misel, da se je zasmejal veselo. »Mene naj zasledujejo, mene, ki jim nisem storil žalega.« Tako je mislil pastirček in je splezal na skalo. Zanalašč je odkršil kamen in ga spustil po skalni, da je votlo zaropotalo. Ozrli so se biriči in so ga zapazili. Ko je Orenček to videl, je splezal naglo s skale in

se je spustil v tek po ruševju proti Prisankovim stenam. Ustavil se je na ozki planici in je pogledal nazaj. Resnično, tam spodaj po ruševju so hiteli za njim biriči. Hej, zares jih je prevaril! Mislijo, da beži pred njimi Jernej, pa beži samo Orenček, pastirček Orenček. Radost je navdala dečka. Saj je vedel zdaj zagotovo, da je Jernej rešen.

»A tudi mene ne ulové,« je dejal odločno sam pri sebi in je bežal naprej. Mala planica se je končala hipoma ob jarku, ki je bil tako ozek, da ga človek skoro preskoči. Brez pomisleka se je spustil Orenček vanj in je pričel plezati na nasprotni strani kvišku. A težko in počasi je šlo; kajti Orenček je bil upehan in utrujen. S strahom je spoznal, da obnemore.

»A vendar se ne vdam,« je ponavljal samoglavo. »Ne vdam se pa ne, za ves svet se ne vdam.« Pripelzal je že vrh jarka in je bežal preko visoke trave proti gozdu, ki se je širil kakih sto korakov pred njim. »Samo, da sem v gozdu, pa sem dober,« je pomislil. In bežal je, kolikor so mu dopuščale upehane moči. Že je bil oddaljen samo še dvajset korakov od gozda, kar zasliši hipoma za sabo grozeče klice: »Stoj! Stoj!«

»Ne vdam se pa ne... ne vdam se ne,« je ponavljal Orenček drzno, in šlo mu je skoro na jok. Že je mislil, da je dosegel gozd, z roko bi se bil že skoro doteknil bukove veje, ko je pogledal za hip nazaj. Stali so onkraj ozkega jarka biriči s puškami v rokah. Pastirček se je zdrznil in je skočil naprej.

»Stoj! Stoj!« je začul za sabo biričeve glasove.

»Ne vdam se ne,« je zahropel Orenček in se je pognal z zadnjo močjo naprej, da doseže gozd. Hvala Božu! Še dva koraka — in rešen bo. Še je stopil pod senco široke bukve, ko se je zapletel med ravšje, ki je cvetelo tam širomokrog. Padel je; toda naglo se je pobral. Obrnil se je proti biričem, ki so stali še vedno onkraj jarka, in oddahnil se je. Toda tedaj se mu je zazdelo, da se je posvetilo nekaj pred njim. Začutil je v prsih divjo, skelečo boleost — kakor da bi mu bil nekdo zasadil nož v srce. Začul je votel grom, ki je odmeval s strmih skal, in tedaj se mu je naredila tema pred očmi. Zavrtelo se mu je v glavi. Z roko se je zagrabil za prsi. Iz njih mu je tekla curkoma kri.

»Jezus, Marija!« je zastokal in se je zgrudil na tla med rdeče ravšje, ki je cvetelo in dehtelo širomokrog...

Biriči so videli, kako se je zgrudil begunec, in Kolbelj je vedel takoj, da njegova puška tudi tu ni izgrešila cilja. Naglo so preplezali divji možje jarek in so hiteli proti gozdu. A kar so videli tam, jih je navdalo s tako grozo, da so obstali kakor okameneli. Zagledali so pred sabo dečka, ki je ležal mirno med ravšjem. Iz prsi mu je tekla kri, še bolj rdeča kakor ravšje. Z desnico je še vedno tiščal rano. Po bledem, razpraskanem obrazu mu je bila pa kri že strjena.

Molče so stopili biriči okrog ustreljenega dečka. Izpogledovali so se, toda nihče ni izpregovoril besedice. Le eno jim je bilo jasno; in

to je bilo dejanje, katerega so se zavedali vsi z grozo v srcu: ustrelili so nedolžnega otroka.

»Gorje!« je zastokal Kolbelj. »Kaj smo storili? O Bog, kaj smo storili?« — In v obupu je vrgel puško na tla in se je prijel za glavo. Pokleknil je k pastirčku, pa ga je prijel za krvave roke. Še je bila kri vroča; toda življenja ni bilo več na lepih, bledih Orenčkovih licih.

»Mrtev je,« je vzdihnil Kolbelj in je pogledal proti nebu, kjer so se trgali oblaki in se je prikazovala jasna modrina. »Mrtev je,« je ponovil in je sklonil glavo globoko na prsi.

Tedaj se je pa stresel Orenček. Široko je odprl oči, pa je zastrmel v bele meglice, ki so plavale ravno nad njim. »Boštjanu je tekla kri,« je zajecjal. »A vkljub bolečinam... je gledal v nebo... v tisto belo... belo meglico... Na meglici pa sedi... zlat mladenič in mu... z roko znamenja... daje... Boštjan...«

Orenček je utihnil. Smrtna bledica mu je šinila preko lic. Stresel se je še enkrat, pa je bil tih in miren. Napol zaprte, steklene oči pa so mu še vedno strmele v nebo, ki se je vedno jasneje kazalo izza bežečih oblakov.

Kolbelj je snel klobuk z glave. »Izdihnil je!«, je zašepetal potihoma in je sklenil roke. Tudi tovariša sta pokleknila in sta molila na glas za Kolbeljnom.

Orenček je ležal med ravšjem. Mehko in lepo je cvetelo ravšje in je dehtelo s prijetnim, sladkim vonjem... Zadnji pozdrav njegovih planin.

9.

Planšarica Urša je jadikovala venomer. Z največjo težavo je spravila Kosmačevko v kočo. Dala ji je suhe obleke in gorkega mleka. A Kosmačevka je venomer hotela le za Orenčkom. Za Orenčkom je hotela, za Orenčkom, ki ima urnejše noge kot srna. »Pusti me, Urša, pusti«, je prosila s takim glasom, da bi se je bil usmislil kamen. A Urša je ni izpustila iz kože, dokler ni posijalo solnce izza razpršenih oblakov. Tedaj pa je peljala Urša ubogo ženico pred kočo in jo je posadila na klop. Solnce jo je pričelo prijetno ogrevati. Še vedno se je tresla po vsem životu, in njene oči so gledale prestrašeno dol proti ruševju, kakor da pričakujejo, zdajpazdaj se prikaže nekaj groznega. Počasi je potekal čas naprej, in ženica je jadikovala vedno bolj.

»Usmiljeni Bog, čuvaj ga,« je molila v svojem srcu. »Ne daj, ne daj, da se zgodi nesreča...«

Blagodejna toplota se ji je pričela razlivati po premraženih udih, in hkrati je začutila, da se je je polastila trudnost. Komaj je še držala oči odprte. Težke so ji postale trepalnice, in kakor v sanjah je slišala Uršin glas kraj sebe. Naenkrat pa se ji je zazdelo, da čuje nedaleč od sebe težke korake. Tudi prestrašeni Uršin krik je zaslišala — in tedaj se je prebudila iz svojega polspanja. Poskočila je na noge in se je ozrla okrog sebe.

Nedaleč od kočje je zagledala tri može. Takoj jih je spoznala. Bili so biriči. Stali so okrog nosil iz smrekovih vej. Na nosilih pa je ležal nekdo mirno in nepremično. Planšarica Urša je klečala kraj nosil in je vila roke v nemem obupu.

»Jernej!« je vzkriknila Kosmačevka z zategnjem glasom. Kolena so se ji pošibila in pred očmi se ji je zavrtelo vse. Skoro je omahnila. Toda zbrala je brž svoje moči in je stopala tavajoče, kakor pijana, k nosilom. Pogledala je na njega, ki je ležal na nosilih. In tedaj je spoznala ta blede, s krvjo zamazani obraz. Spoznala je te mrtve oči, ki so strmele nemo naravnost v nebo. Spustila se je na kolena in je prijela mrzlo roko mrliča.

»Orenček!« je zaklicala in je zajokala na ves glas. Vse ji je bilo takoj jasno. Ubežal je Jernej še o pravem času — rešil ga je Orenček. A s svojo nedolžno, mlado krvjo je moral odkupiti rešitev njenega Jerneja. Spoznala je Kosmačevka vse to, in srce se ji je skrčilo. Sklonila se je k Orenčku, pa je pritisnila svoje ustnice na njegova mrzla, blede lica.

»Oh, da so ti to storili, Orenček?« je govorila, in debele solze so ji tekle po licu. »Moj Bog, Orenček? Daj, odpri oči in reci, da nisi mrtev, Orenček, moj zlati Orenček...«

A Orenček se ni genil. Nepremično so mu gledale oči proti nebu. Po njegovem bledem, upadlem obrazu je bila razlita boleš; zdelo se je, da prično njegova malce odprta usta govoriti pritožbo o zlobnih ljudeh, ki so ga umorili sredi mladih, cvetočih let. Njegova krvava, opraskana desnica je še vedno zatiskala rano na prsih, a levica mu je ležala mirno na smrekovih vejah.

»Zgodilo se je pomotoma,« je rekel birič Kolbelj. »Glejte, lovili smo skrivača Jerneja. A dobili smo njegovo zavetišče prazno. Pa ker smo videli bežati človeka proti skalam, smo mislili, da je on. Zaman smo vpili za njim. Ker se ni hotel ustaviti, smo streljali za njim. Taka je naša dolžnost, naša žalostna dolžnost... Glejte, da spravite mrliča v dolino. Mi odhajamo.«

In biriči so se obrnili, pa so šli s planine. —

Planšarica Urša je klečala nemo poleg Orenčka. Njene oči so bile zalite s solzami. Prsi so se ji dvigale krčevito, in njeno srce je bilo polno gorja in obupa. Saj ji je bil Orenček ljub in drag kakor nihče na svetu. Besedice ni več izpregovorila, ampak je le strmela nemo, nepremično v Orenčkov blede, s krvjo zamazani obraz. Samo enkrat je strepetala. Takrat, ko je zaprla mehko, božajoče pastirčku oči...

Popoldne je bilo, ko so prinesli pastirji mrtvega pastirčka v vas. Hitro se je bila razširila novica, da so ustrelili biriči pastirčka Orenčka. Pomilovali so ga vsi in vsi so mu hiteli naproti. Pastirji so postavili nosila pred vasjo. Ljudje so se gnili okroginokrog in so molili. Z zvonika se je oglasil zvonček in je pel žalostno in mehko. V tem se je prerival skozi množico Kofetič. Omahoval je, kakor bi bil pijan, in je krilil z rokami. Obraz mu je bil blede, in debele potne sraže so mu tekle po

licu. Ljudje so se mu odmikali radovoljno. Negotovih korakov je taval Kofetič skozi množico in je še vedno krilil z rokami. Pregibal je usta, kakor bi hotel govoriti. Toda ljudje so čuli samo nerazločen šepet. Že

V otroški bolnici.

je dospel do nosil in se je ustavil naglo, kakor bi bilo treščilo vanj. S široko odprtimi očmi je gledal na mrtveca, in njegov obraz je zbledel še bolj. Stal je tako nekaj trenutkov. Potem pa se je naenkrat spustil na kolena.

»Orenček! Moj Orenček!« je zaklical s tako presunljivim glasom, da so se stresli vsi vaščani. Kofetič je objel svojega mrtvega otroka in je položil svojo glavo na Orenčkove prsi. »Otrok, oh, moj otrok!« je ihtel obupno. »Komaj sem te našel, komaj; a že si odšel... Otrok, ubogi moj otrok...«

»Revež, siromak«, so ga pomilovali vaščani in so se pričeli polagoma razhajati. Pastirji so dvignili nosila in so nesli mrtvega Orenčka na Rušarjev dom. Strt in poln obupa je stopal Kofetič za njimi. Gledal je v tla in je stiskal v nemi bolesti usta. Ni slišal tolažljivih besed, ki jih je govorila Kosmačevka poleg njega. Doma pa je napravil lep mrtvaški oder. Položil je nanj svojega mrtvega otroka. Pomagala mu je pri tem stara Rušarjeva Polona. Proti večeru je bilo vse končano. In Kofetič je tedaj nažgal deset visokih sveč ob odru. Vsedel se je potem na klop. Z roko si je podprl težko glavo in je strmel nepremično na Orenčka, ki je spaval sredi brlečih sveč...

Noč je prišla in je zagnila mirno zagorsko vas. V sladkem snu so spale vse hišice. Tisoč zvezd je gorelo na jasnem nebu, in s snežnih gorâ je vel hladen veter. Nikogar ni bilo več na vasi. Le nočni čuvaj je krevsal počasi od hiše do hiše.

Na nasprotnem koncu vasi se je tedaj prikazala črna postava. Naravnost iz grmovja je stopila in je obstala na cesti. Posluhnil je človek za trenutek, pa je spel naprej s tihim korakom. Bližal se je hišici in se je začudil, ker je videl še luč v sobi. Obstal je pred njo, pa je stopil na prste, da vidi preko plota. Zgenil se je tedaj in je pogledal na vse strani. Potem se je vzel na plot in je skočil preko njega. Hitel je naravnost pod okno in je pogledal v razsvetljeno izbo. Zagledal je sredi izbe mrtvaški oder. Na belem odru je ležal otrok. Mirno je ležal in je imel roke sklenjene na prsih. A v rokah je držal lepo lilijo. Človek pod oknom je vztrepetal in je stopil korak nazaj. Pomel si je oči; zdelo se mu je, da sanja. Še enkrat je stopil pod okno, pa se je ozrl na mrtvega otroka.

Kakor prikovan je zaječal pod oknom. Burno so se mu dvigale prsi, in mrzel pot mu je tekel preko čela. Hipoma je vstala v duši človeka pod oknom strašna slutnja. Zaječal je iznova na glas in se je prijel za glavo. Potem pa je potrkal naglo na okno. Tedaj je dvignil Kofetič glavo in je pogledal proti oknu. Videl je človek njegov prepadli obraz, njegove udrte, s solzami zalite oči — in tedaj je vedel natanko: Orenček je mrtev.

»Stric, odprite!« je zaihtel. Kofetič se je dvignil in stopil k oknu. »Kdo je?« je vprašal zamolklo.

»Jaz — Kosmačev Jernej,« je odvrnil človek pod oknom. Kofetič je odprl vrata. »Stric, za božjo voljo!« je govoril Jernej. »Kaj se je zgodilo? Ali se mi sanja? Ali res leži na mrtvaškem odru?«

Kofetič ni rekel ničesar. Molče je stopil pred mrtvaški oder. Pokazal je na dečka, ki je ležal tam. In tedaj je vzdahnil votlo: »Glej! Odšel je za večno...«

Jerneju se je skrčilo srce. Roka, ki mu je šinila preko čela, se mu je stresla, in v grlu ga je dušilo, da ni mogel izpregovoriti. Videl je samo brleče sveče in bledi Orenčkov obraz. Kakor v sanjah je slišal besede, ki jih je rekel Kofetič: »Biriči so ga ustrelili pod Prisankom. Jernej, biriči, ko je bežal pred njimi in so mislili, da si ti . . .«

Jerneja je obšla groza. Torej zanj je umrl Orenček, zanj se je žrtvoval! Samo, da bi Jernej živel, je moral Orenček umreti.

»Orenček!« je zaklical Jernej obupno. Padel je pred odrom na kolena. Z rokami je zakril obraz in je zaihtel. »Oj, Orenček! Zakaj mi nisi povedal, kaj nameravaš? Ne bil bi bežal iz brloga, o, nikoli. Naj bi me bili zgrabili biriči! Samo, da bi bil ti ostal pri življenju, Zakaj si mi to storil, Orenček?«

Jernej je vstal in se je nagnil nad mrtvim pastirčkom. Dolgo mu je gledal v obraz. V srcu pa ga je skelelo in strašno peklo. Prepričan je bil, da je on kriv njegove smrti. Kofetič je pa sedel nepremično na klopi in je gledal v Orenčkov obraz. Smrtna tišina je vladala po izbi. Čulo se je samo presketanje sveč in težko Jernejevo dihanje.

Sredi te tišine pa se je oglasil hipoma zunaj na cesti nočni čuvaj, počoč polnočno uro. Jernej se je zgenil. »Ura me kliče,« je zamrmral. Pokropil je Orenčka in se je dotaknil njegove mrzle desnice. »Nikoli več se ne vidiva, Orenček! Oj, da se vidiva vsaj srečna na onem svetu! Mirno spavaj, Orenček, in prosi zame. Z Bogom, draga duša!«

Jernej se je obrnil in odhitel k durim, Kofetič je stopil za njim in ga je prijel za roko. »Kam, Jernej?« ga je vprašal strahoma. »Ostani in ne hodi odtod.«

A Jernej je zmigal z glavo. »Stric, nazaj k vojakom,« je odvrnil. »Vojska je na Laškem, in nemara me čaka tam smrt. Molite zame, stric, da bom gledal dol na vas od tam, kjer svetijo zvezde . . . Z Bogom, stric.«

Tesno se je oklenil Kofetič njegove roke. »Ne takih besed, Jernej, ne takih besed! Pojdi v miru, Jernej, in Bog naj te spremlja. A vrneš se, Jernej, verjemi mi, da se vrneš. Ni, da bi tekla zaman nedolžna kri. Bog se bo ozrl nanjo in on te bo spremljal zdaj in te pripeljal srečno nazaj . . . Rad te je imel Orenček, in zato te moram imeti tudi jaz rad. Bog s teboj, Jernej! Pojdi v miru in ne obupaj . . .«

Jernej pa ni odvrnil ničesar. Stisnil je ustnice in je še enkrat pogledal na Orenčka. Potem pa se je naglo okrenil in je zbežal v noč.

Jutro se je zbudilo na strmih snežnikih. Rožna zarja je objemala bele skale, da se je zdelo človeku, da goré gore v čistem ognju, ki je padel z neba. Pod ognjem pa se je svetil bel sneg kakor čisto srebro, ki ga je umila nočna rosa. Spodaj v gozdovih so peli ptiči jutranjo pesem, in iz ozkih dolinic se je čulo tajinstveno žuborenje vode.

Visoko gori, ravno pod vrhovi snežnikov je stal Jernej. Kakor zamaknjen je gledal v ta prizor, in oko se mu ni moglo ločiti od te krasote.

Daleč spodaj pod njim na planini se je oglasilo pravtedaj komaj slišno zvončkljanje živinskih zvoncev.

Jernej se je zgenil. »Z Bogom, rodni kraj!« je zaklical, in bridkost mu je legla na dušo. Zakril si je obraz z rokami in je sklonil glavo. Toda samo za trenutek. Še enkrat se je ozrl po dolini in žarečih vrhovih. Nato se je okrenil naglo in se je spustil po skalah navzdol. Nič več se ni ozrl nazaj na žareče snežnike; hitel je v onstransko dolino in dalje po nji — daleč, daleč v tuje kraje. — Samo ena spremljevalka je šla z njim, in ta spremljevalka je bila — pekoča bridkost . . .

(Konec prihodnjic.)

„Mamica“.

O če mu je povedal prvi: »Tinko, mamica ti je umrla.«

»Umrla —« se je začudil mali, štiriletni dečko in uprl velike resne oči v solzne oči očetove.

»Kako je to: umrla?«

»Revček, mamica je odšla v nebesa in se ne vrne več.«

»Tudi jutri ne?«

»Jutri in pojutrišnjem tudi ne — nikoli, nikoli več.«

Oče si je z rokama zakril lica, in Tinko je v nemem strahu strmел nekam predse in ni umel.

Nikoli . . . Kako to, da: nikoli?

Za otročjim čelcem so se plašno podile misli okoli te čudne, nenavadne besede — — Nikoli!

Dan potem se ga peljali v salon. Oj! — Na pragu mu je zastala noга. — Kako lepo je bilo ondi! Rože — venci — lučce —! In sredi med njimi postelja in na nji njegova mamica.

Po prstih je stekel Tinko k postelji, se sklonil med cvetje in zašepetal:

»Mamica — mamica!«

»Ne! Molči! Ne budi je!«

Dečko je pokimal, oče pa ga je stisnil k sebi, da je dete zaječalo — —.

Dopoldne je bilo, in Tinko se je dolgo igral z guvernanto. Nakrat je pa porinil igrače v kraj.

»Ali se mamica še vedno ni zbudila, gospodična?«

»Sirotek! Mehke roke so ga pobožale po glavi, on pa se jih je otresel in uporno poslonil lica na okno.

Oj . . . Zavrisnil je in odskočil.

»O! Gospodična! Glejte! Že rože in posteljo odnašajo! Kje je mamica?«

Gospodična je pogledala na ulico, kjer se je razvrščal pogrebni sprevod. Otrok bi ne bil smel videti ničesar. Toda zgodilo se je — — Vzela je guvernanta fantiča v naročje in mu pripovedovala, kako zelo si je njegova mamica želela v nebesa.

Tinku se je zdelo to prav in lepo. Obrazek se mu je zjasnil.

»In kdaj se povrne mamica iz nebes, gospodična?«

»Prijateljček moj! Kogar Bog pokliče k sebi, ta se več ne vrne.«
Nikoli! — Vnovič ta tuja beseda, ki je ne razume — —.

Dnevi so potekali. Tedni so se pletli iz njih in meseci in še vedno je Tinko čakal mamice.

Molil je, naj se ga Bog usmili in mu razsvetli to strašno temo. In prošnja njegova ni bila brez uspeha. Sanje so prehajale v tihih nočeh k dečku v posete in odpirale pred njim nebeška vrata. In tam gori je videl svojo mamico: na bliščečem prestolu je sedela in ga je pozdravljala — — —.

Oče je nenadoma odpotoval. Ko se je vrnil, je povedal malemu, molčečemu fantiču, da bo Tinko zopet dobil mamico. Zato naj bo vesel in dobre volje in smeje naj se.

Tinko ni nič odgovoril. Zatrepetel je. In oči njegove so se uprle na vrata v silnem, blaženem hrepenenju in — obstale na vitki, beli dami, ki se mu je bližala s prijaznim nasmeškom.

Papa je gospo prijel za roko.

»Glej, Tinko — tvoja nova mamica,« je rekel.

Otrok je strmel v tujko. Lica so se mu krčevito raztegnila in v prsih se mu je stisnilo. Potem pa:

»Pojdi, ti — si tuja žena! Ne maram te!«

Oče je hotel otroka kaznovati, tuja žena pa je zaprosila zanj:
»Pusti ga! Siroto! Saj se me bo privadil!«

Da! Privadil se je bele gospe. Toda nikdar je ni klical za mamico.

»Teto« jo je imenoval, in ako je bila vsled tega žalostna, ji je rekel: tetka! Prosila pa ga je lahko še tako lepo in prisrčno, naj ji dé: »mamica«, nič, samo odkimal je in dejal počasi:

»Ti nisi moja mamica! Mamica moja je v nebesih in ne bo prišla nikoli več pogledat.« In solze so mu zalile oči — —.

(Konec prihodnjic.)

Sirota zvezdam.

Zvezde na nebu ve,
zvezdice svetle,
kaj bi vas vprašala
reva sirota:

Zlate ste
svetle ste,
božje ste lučice —
ali ste videle
mamico mojo?

Očka ste videle,
videle brate,
sestrico videle,
zvezdice zlate?

Zvezde leskečejo,
nič ji ne rečejo,
déklica žalostna
bridko ihtí . . .

Ivan Gnjevoš.

Na vernih duš dan.

Na grobovih.

Brez števila lučk gori
na okrašenih grobeh ;
a še več solzá blesti
v tisoč žalostnih očeh . . .

Oj počivajte mirnó,
dragi, v tihi zemlji tu ;
dragi, spavajte sladkó
v grobu, v hišici miru !

Saj čez malo, malo let
spali bomo tudi mi ;
klil nam bo na grobu cvet,
v zemlji bomo spali mi.

Pesem sirote.

Grobek mali ta oklepa
njeno véliko srce,
grobek mali ta oklepa
srce drage mamice !

Kaj si, mati, res umrla,
zapustila me, zakaj ?
Samo tu bi me pustila,
ti se preselila v raj !

Ko na véčer jasna zvezda
k nam pogleda na zemljo,
vselej mislim, morda zvezda
ta je: mamice oko.

Name gledí, zvezda mamke,
kaži vedno pravo pot,
vodi me, o zvezda mamke,
varuj me pregreh in zmot !

Tja pripelji me, kjer mati
v večni radosti živi,
da Gospodu bova peli
tam za večno združení !

Na Tončkovem grobu.

Janko prišel na gomilo,
tam prižgal je malo svečo,
drobno in lepo rdečo,
in zaplakal tožno-milo :

»Veš še, oj, kako igrala
sva se skupaj, skupaj rasla,
skupaj v hosti jančke pasla,
skupaj hišice zidala !

Zdaj pa v jamici tej črni,
Tonček, tvoje truplo spava ;
tvoja dušica pa plava,
kakor angelček srebrni.

Pa počakaj, čakaj malo,
kmalu pridem jaz za tabo,
skupaj bom prepeval s tabo
Bogu večno, večno hvalo !«

Na zapuščenem grobu.

Gotovo spiš tu siromak,
da roža pozna ti ne klije,
da luč nobena ti ne sije,
da grob ti tvoj preprega mrak.

Pa naj vsadim ti rožo jaz !
Ta roža bo molitev vroča,
ki ne umori je slana žgoča,
ki ne umori noben je mraz !

Pa naj prižgem ti lučko jaz !
Ta lučka solza je blesteča ;
v globini mi srca prej speča,
privrela zdaj je na obraz.

Pa naj prežene z groba mrak
ljubezen, ki gori s plameni
do vas, ki spíte zapuščeni,
ljubezni moje žar gorak !

Bogumil Gorenjko.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Drug.

Kar ti pri drugih ni všeč, tega ne delaj sam. — Kar drugim očitaš, tega sam nikar ne stori.

Kdor hoče druge čediti, mora biti sam čeden. — Kdor hoče druge kaznovati, mora biti sam nekazniv. — Kdor hoče druge grajati, mora biti sam brez napak.

Kakor drugim storiš, tako nazaj dobiš. Kdor druge časti, je sam časti vreden. Kdor druge goljufa, naj se ne pritožuje o nezvestobi.

Kdor mlati po drugih, ostane sam cepec. Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. Kako bo dober drugim, če sam sebi ni? — Kdor ni za sebe, tudi ni za drugega.

Kdor druge lovi, se sam spoti. — Kdor druge podi, se sam utruji. (*Kdor nasprotuje drugim, tudi sam sebi škoduje.*)

Ne vabi drugih v gosti, če sam nimaš kaj jesti.

Ne postavljalj drugih tja, kjer hočeš sam stati.

Drugim lovi podgane, sam pa še miši ne ujame. — Drugim proso braniš, svoje pa vrabcem puščaš.

Kdor ni bil sam za pečjo, naj ne hodi drugim za peč iskat.

Kar imajo drugi, to se najbolj poželi. Kdor preveč drugim zaupa, pride kmalu na beraško palco.

Kdor se izgovarja z napakami drugih, ta se v gnojnici umiva.

Kdor drugim ne pomaga, še sam ni bil v potrebah.

Kdor pomaga drugim iz nadlog, mu rad pomore tudi Bog.

Drug človek, druga sreča. Drugi kraji, druge šege.

Reki: Drugega nima kot pot, po kateri hodi, pa še ta ni njegova.

Druge uči, sam pa ne stori.

Drugače.

Kdor noče drugače, temu se prav godi.

Rek: Drugače govori, drugače dela.

Drugod.

Drugod je tudi dobro kruh jesti. Drugod so tudi ljudje.

Družčina (družba, tovarišija).

Po družčini se spozna mož. — Družčina človeka najbolje naslika. (*Pokaže, kakšen*

je; zato ker vsak rad občuje s takim, kakršen je sam.)

Majhna družčina, najboljša družčina. Dobra družčina krajša pot. — V dobri družčini je lahko potovati.

Ta je v dobri družčini, ki ima svete misli.

Družčina se pozna po govorjenju. V družčini se večkrat pokopavajo živi in obujajo mrtvi. (*Namreč z govorjenjem.*)

Ni vsaka družčina dobra. Slaba družčina nikogar ne izboljša. — Slaba družčina izpridi tudi najplemenitejša srca. — Slaba družčina stori dobrega slabega, slabega še slabšega. — Slaba družčina spravi marsikoga na vislice. — Po slabi tovarišiji glava boli.

Iz gnile družčine ne puhti dober duh. Kdor se z mokrim bratom družji, ne bo dolgo suh.

V slabi družbi se dobri kažejo hinavce. Služba ni družba. (*Ima doma dovolj opravila.*)

Ni je tako dobre družčine (družbe), da ne bi slednjič šla narazen.

Reki: To je lepa družba. (*Ironično.*) V tej družbi je on kot muha v močniku.

Ta je tudi član velike družbe. (*Norcev namreč.*)

Podaja se v tej družbi kot osel na konjskem semnju.

Ne izkazi nobene družčine. (*Mirotluben je in se zna prilagoditi razmeram.*)

Resnice in bodice.

Trosi Maksimov.

19.

»Ni zlato vse, kar se sveti!«
moder nauk govori;
torej ne za vse prijieti,
kar prijazno se blišči!

20.

Človeku le v oči poglej,
in če kaj brati znaš,
o duši, srcu se njegovem
težko goljufaš.

21.

Nikoli šteti ne pozabi,
če te togota huda zgrabi;
pri štetju moraš pamet zbrati,
ki zna ti v jezi pomagati.

Kratkočasnice.

Iz šole: Učitelj: Zakaj ne smeš biti prevzetan radi denarja in bogastva? Učenec: »Zato, ker ga nič nimam.«

Učitelj: »Kaj je klobuk?« — Nacek: »Klobuk je taka luknja, da se glava vanjo vtakne.«

»Čemu se rabi kremen?« vpraša v šoli učitelj. — Učenec: »Za cestni gramoz in — za lučanje kamenov.«

Najkrajša pot. Oče je imel nepokornega sina, ki ga je hotel poboljšati s sibo. To pa ni bilo sosedu všeč. Zato pravi: »Ali ne morete svojega sina drugače poboljšati nego s tepenjem? Ali ni nobene druge poti do njegovega srca?« — »Zakaj da ne, dragi sosed,« odvrne oni, »toda ravna pot tam zadaj naokrog je najkrajša.«

Vremenski prerok: A: »Ali bo dež?« — B: »No, jaz mislim, ce bo lepo vreme, da ga — ne bo!«

Iz prosjaških krogov.

1. »Prosim miloščine za ubogega slepca.« — »Kje pa je slepec?« — »Zunaj pred hišo stoji in gleda, če bo policaj prišel.«

2. Berač-postopač: »Vsak dan Boga zahvalim, da imam zdrave ude, da se lahko dela ognem.«

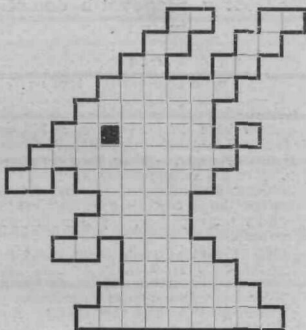
Nove knjige in listi.

Družba sv. Mohorja nam je letos podala šest knjig. Med njimi se posebno odlikujeta: „Mesija“, spisal knezoškof dr. Ant. Jeglič, in dr. Grudnova „Zgodovina slovenskega naroda“. Sicer je izdala družba že trikrat življenje našega Gosпода Jezusa Kristusa: prvikat obširno v premišljevalski obliki po Eberhardu; drugi vzajemno po opisih vseh štirih evangelistov in tretjič po spisih vsakega evangelista posebej s pridejano razlago. Letošnja knjiga pa nekako izpopolnjuje poprejšnje. Z jedrnato besedo, v lepem spregledu in nepretrgani zvezi se mično pripoveduje življenje, učenje in delovanje našega Zveličarja deloma dobesedno po evangeliju, deloma prosto s primernimi uvodi in vmesnimi pojasnili. — Tudi letošnji IV. zvezek dr. Grudnove zgodovine kaže, da bo celotno delo med odličnimi knjigami v našem slovstvu. Ta zvezek lepša veliko pomembnih zgodovinskih in zemljepisnih slik. — Mladina pa bo gotovo rada čitala njej namenjeno knjižico „Mladim srcem.“ — Želeli bi, da bi spretni pisatelj, ki tako podrobno zasleduje otroško življenje, vpletel

tudi nekaj opisov nadnaravnega mišljenja in delovanja za bogoljubnost tako dovtetne otroške duše.

Naloga.

(Priročil Cid Em Nafr.)

Oho! Kaj bo pa rogateg povedal?

»Nič bati se, otroci! Ako zloge: a, br, bri, ce, dam, do, el, glav, je, ka, kle, ko, ko, ma, mu, na, ni, nje, nje, o, polž, re, sa, se, sér, tev, ti, ti, tok, tni, tri, va, vač, vr, že, — zložite v besede spodaj stoječega pomena, ter jih postavite v vodoravne vrste podobe, povedo vam končnice dobljenih besedi od zgoraj nizdol čas, ki ga otroci željno, nekateri pa tudi s strahom pričakujejo. Besede naj značijo:

1. moško ime,
2. otroku najljubše ime,
3. z vođo obdano zemljo,
4. preroka,
5. veletok,
6. goro na Kranjskem,
7. mehkužca,
8. trg na Gorenjskem,
9. veseli čas za kmetovalca,
10. grešno besedo,
11. grmovje,
12. rokodelca,
13. kuhinjsko zelenjad,
14. ujedó.

Šaljivo vprašanje.

Kako se učenjaku dokaže, da ne zna čitati in pisati?

(Rešitev in imena rešilcev v prilodnji številki.)

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stane s prilogo vred za vse leto 5:20 K, za pol leta 2:60 K. — Uredništvo in upravništvo Pred škofijo št. 9 v Ljubljani.

Izdaja društvo „Pripraviški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.